

## Yayın Değerlendirme / Book Reviews

Areal, historical and typological aspects of South Siberian Turkic (edited by Marcel Erdal, Irina Nevskaya and Astrid Menz), *Turkologica* 94, Harrasowitz Verlag, Wiesbaden, 2012.

**Figen Güner Dilek\***

Son yıllarda Türkiye içinde ve dışında Türkoloji çalışmalarının çağdaş Türk lehçeleri üzerinde gittikçe yoğunluk kazandığını monografik eserlerden ve süreli yayınlardan takip etmekteyiz. Bununla birlikte özellikle yaklaşık son on yıldır, Sibiry Türk dili alanında yer alan lehçeler ile ağızlar üzerine yapılan çalışmaların artmış olması önemli bir gelişmedir. Bu yoğunlaşma içinde; Almanya Türkolojisinin yetiştirdiği dilbilimcilerin Sibiry bölgesinde bulunan diller hakkında inceleme yapan meslektaşlarıyla yaptıkları ortak çalışmalar ayrı bir yere sahiptir. Yukarıda künyesi verilen ve Marcel Erdal, Irina Nevskaya ile Astrid Menz'in editörlüğünde hazırlanmış bu eser, Almanya ve Sibiry Türkologları arasındaki işbirliğinin bir ürünüdür. Dil özellikleri bakımından Güney Sibiry Türkçesi içinde değerlendirilen Tuva, Hakas, Altay, Şor, Duha, Sarı Uygur Türkçeleriyle ilgili sahasal-tipolojik özelliklerin monografik ve karşılaştırmalı olarak ele alındığı 19 bilimsel makalenin derlenmesiyle oluşan eserin dili, Almanca (8) ve İngilizcedir (11). Bu kitap; editörlerinin ve yazarlarının "Sibiry" bölgesiyle ilgili ilk çalışmaları değildir, birçoğunun bu dil alanına ait ortak veya müstakil başka çalışmaları da bulunmaktadır.<sup>1</sup> Bu durum, elimizdeki bu derlemeyi daha da ayrıcalıklı kılmaktadır.

Sibiry Türk dili alanı; Eski Türkçe dönemine ait özellikleri saklaması yönüyle Türk dilinin henüz açıklanamamış birçok noktasına katkılar sağlayacak, yeni bakış açıları getirebilecek - *diğer Türk dili alanlarından hem farklılaşan hem de ortaklaşan*- zengin ve özgün dilsel yapıları sahiptir. Alt katmanda; Moğol, Samoyet, Ob-Ugor ve Ket dilleriyle olan ilişkilerin izlerini sürebildiğimiz bu dil alanı için sadece gramatikal özgünlük söz konusu değildir. Ayrıca, din-kültür-dil ilişkisi bağlamında İslamî etkinin olmayışı bu dil grubunu leksikolojik olarak da diğer Türk lehçelerinden farklı kılmaktadır.

\* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü – Ankara / Türkiye  
figengunerdilek@gmail.com

Bu derlemede yer alan makalelerin hemen hemen yarısının Güney Sibirya bölgesindeki Türk dili varyantlarını genel olarak ve karşılaştırmalı bir biçimde ele alan çalışmalar olduğunu görmekteyiz. Bunlar arasında ilk sırayı, bu derlemeye iki makale ile katılan, uzun yıllardır Rusya Bilimler Akademisi, Novosibirsk Filoloji Enstitüsü'nde Sibirya yerli dillerindeki yetkin deneysel-fonetik çalışmalarıyla tanıdığımız tecrübeli araştırmacı Irina Seljutina'nın yazıları almaktadır. Bu yazılardan ilki, *Consonant systems in the Turkic languages of South Siberia: the problem of typology* başlıklı yazıdır. Yazar, Güney Sibirya Türk dillerinde ünsüz sisteminin tipolojisi üzerine olan bu çalışmasında, diller ve dil aileleri arasındaki genetik birliğin her zaman benzer özellikleri getiremeyeceğine, aynı dil alanı içinde yer alan ve komşulukları olan diller arasındaki geçişlerin, benzerliklerin *-genetik birliği olan dillere oranla-* daha çok olabileceğine dikkat çeker. Araştırmacının diğer bir çalışması da *South Siberian Turkic vocalism as a reflection of language contacts* adlı, Güney Sibirya sahasındaki dil ilişkilerinin bir yansıması olarak ele aldığı ünlü sistemi yoluyla ortaya çıkan dilsel birliklere dikkat çektiği yazısıdır.

Astrid Menz, *The conditional in South Siberian Turkic* adlı makalesinde Güney Sibirya Türkçesinde (Altay, Şor, Hakas, Tuva ve Tofa) şart yapılarını ve onların işlevlerini panoramik bir bakışla sunar. Zaman zaman lehçelerin alt ağız gruplarından örneklerin de sunulduğu çalışmada şartı ifade eden çekimli, çekimsiz, basit ve birleşik bütün yapılar ele alınmıştır.

Gregory D. S. Anderson, *Auxiliary verb constructions in Old Turkic and Altay-Sayan Turkic* adlı çalışmasında, Eski Türkçedeki ve Altay-Sayan Türkçesindeki birleşik fiil yapılarını oldukça ayrıntılı bir şekilde sınıflandırmıştır. Araştırmacının, Altay-Sayan Türkçesi diye adlandırdığı, çoğunlukla Tofa, Hakas, Tuva Türkçelerinden çok daha az sayıda olmak üzere de Çulım, Teleüt, Çalkandı (Kuu Kişi), Telengit, Şor Türkçesinden örneklendirme yaptığı görülmektedir. Birleşik fiil yapılarının kurallı, görevli ve çekimli birleşik fiil olarak sınıflandırıldığı çalışmada, Altay-Sayan grubu lehçelerinde yeni oluşturulan zarf-fiilli şekillerin, bir yandan kaybolmuş olanların işlevini üstlenirken diğer yandan da Eski Türkçeye ait hiç el değmemiş birleşik fiil kuruluşlarını koruduğuna, ayrıca *-mevcut kaynaklara göre Eski Türkçede olmayan-* yeni birleşik fiil yapıları da türettiğine işaret edilmektedir. Yazıda, Altay-Sayan Türkçesindeki görevli birleşik fiil yapılarının *Eski Türkçeye kıyaslandığında* uyum ve varyantlaşma açısından Modern Sibirya Türk dillerinde oldukça gelişmiş olduğuna da vurgu yapılmaktadır.

Tibet yakınlarındaki Qinghai bölgesinde yaşayan Sarı Uygurların dili -Sibirya bölgesinde yer almadıkları hâlde- ortak yapısal özellikler göstermesi dolayısıyla bu eser içinde Güney Sibirya Türk dilleri ile birlikte değerlendirilmiştir. Hans Nugteren tarafından kaleme alınan *Diagnostic anomalies? Unusual reflexes of \*d in South Siberian Turkic and Western Yugur* adlı yazı, bizlere Sarı Uygur ve Güney Sibirya Türkçesi bağlarını göstermesinin yanı sıra bu lehçelerdeki bazı kalıntılar ya da sapmalar yoluyla ilginç bağlantılar kurulabileceğini de gösterir nitelikte bir çalışmadır. Türk dilinin tarihsel fonolojisinde en çarpıcı ve ayırt edici kriteri olarak bilinen \*/d/ sesi, tarihi süreç içinde d>y (Altay), d>z (Hakas, Şor, Çulım, Füyü, Sarı Uygur), d>d (Tuva, Tofa) şeklinde gelişmeler göstermiştir ve Güney Sibirya Türkçesi bu değişimlerin her birine örnek sunabilmektedir. Ancak bilinen kurallı değişimlere rağmen bu lehçelerde de birtakım sapmalar (anomaly) mevcuttur. Bu duruma

örnek olarak, d>z değişimini gösteren Hakas Türkçesinde *uygu* ve Fü-yu Kırgızcasında *uyg* örneklerinin olmaması; benzer bir şekilde d>d değişimini gösteren Tuva Türkçesinde de *uygu* şeklinin olmaması beklenir. Bu şekiller, adı geçen lehçelerin birden fazla d>y dilinden etkilenmiş olduğunu gösteren belirtilerdir. Bu tür sapmalar ya da yazarının dediği gibi ‘anomaliler’ aracılığıyla Güney Sibiryta bölgesindeki sesçil ayrımlanmanın tarihi daha erken dönemlere götürülebilir. İlgilileri, seslerle tarihin izini sürmeye ve ezber dışı bağlantılar kurmaya çağıran bir araştırma değildir.

Marti Roos, *Western Yugur in the Qīnghāi- Gānsù linguistic area* adlı yazısında ise, Sibiryta Türk dili alanıyla tarihsel olarak bağlantısı olan, ancak uzun bir süredir bu alandan izole bir şekilde Çin’in *Qīnghāi-Gānsù* bölgesinde konuşulan Batı Uygur veya Sarı Uygur lehçesi olarak adlandırılan bu Türk dili varyantının karışık bir yapıya sahip olduğu, Çincenin ve Tibetçenin ölçünlü diliyle konuşma formlarından çok etkilendiği ifade edilmektedir. Çalışmada, Sarı Uygur Türkçesi, kısaca fonetik, morfolojik, sentaktik ve leksik düzeylerde betimlenmiş; Çince ve Tibetçeyle olan dil ilişkileriyle birlikte, Batı Uygur, Doğu Uygur, Salar Türkçeleri ile ortaklaşan özelliklerine de dikkat çekilmiştir.

Lyudmila A. Şamina, *Bipredicative constuctions with infinite verb forms in South Siberian Turkic* başlıklı Güney Sibiryta (Altay, Hakas, Tuva) Türkçesinde, iki yüklemli yapılardaki bitimsiz fiil formlarını anlattığı yazısında; hâl kategorisi, bitimsizlik şekilleri, zaman (tense), görünüş (aspect), kip (modality), delile dayalılık başlıkları altında Altay, Hakas ve Tuva Türkçelerinden verilen örnekler eşliğinde konuyla ilgili genel gramer notları sunmuştur. Yazının sonraki bölümleri, iki yüklemli bitimsiz fiil formlarının değişik konumlardaki ve görevlerdeki işleyiş biçiminin örnekler üzerinde yorumlanması ile tiplerinin belirlenmesi hakkındadır.

Lars Johanson da bu derlemeye *Notes on Turkic stance particles* adlı yazısıyla, katılmıştır. Türkçedeki durum parçacıklarını ele alan çalışmasında Johanson; Türkçede *e(r)*- fiilinden türemiş bilgel (epistemik) ve delile dayalılık (evidantial) olmak üzere iki tür parçacığın olduğunu, bunlardan *er* (<*eriür*) yapısının Halaç ve Sarı Uygur Türkçesi dışında bütün Türk lehçelerinde kaybolduğunu ifade eder. Ayrıca, Eski Türkçede *er*- fiilinden türemiş epistemik işaretleyici *erinç*’in çekime girmiş bir bağ-fiil parçacığı olmadığını, çekimde görevli olmayan bir söz sonu parçacığı olduğunu belirttiği incelemesinde, *-di erinç* yapısında gördüğümüz bu sözün, “muhtemelen, büyük olasılıkla” anlamlarını veren bir bilgel işaretleyici olduğunu ve *erkin*, *erken* ile *ermiş* parçacıklarından farklı olduğunu vurgular.

Yazar, bir başka epistemik işaretleyici olarak değerlendirdiği *erki*’nin de tıpkı *erinç* yapısı gibi yüklemle çekimlenmeyen bir parçacık olduğunu ve bazı gramercilerin ifade ettiği gibi ne söylenti kipi ne de delile dayalılık işaretleyicisi olmadığını, *erinç* gibi “ihtimal, olasılık, tahmin” anlamlarını katan bir söz sonu bilgel işaretleyicisi olduğunu öne sürer. Ayrıca, Türkçede daha çok soru cümlelerinde kullanılan “acaba” şeklinde olduğu gibi ‘çekingen bir tavır işaret eden’ ve bir çeşit soruyu hafifleten bu parçacık türünün; Sibiryta Türk dili alanında *irgi* şekliyle Tuvacada, *ergi* şekliyle de Duhacada (Kuzey Moğolistan) var olduğunu belirtir. Johanson’a göre, *erki* yapısının ikincil bir şekli olan *erkin* de diğer işaretleyiciler gibidir.

Yazının kesinlik (assertive) parçacıkları bölümünde ise; *\*eryük* yapısından geliştiği

düşünülen, Hakas ve Tuva Türkçelerinde *iyik* şeklinde yaşayan işaretleyici ve onunla bağlantılı *-yIk* ve *-yUk* fiil çekimi de aynı grupta değerlendirilmiş, bu yapının Güney Sibirya Türkçesindeki (Hakas, Tuva, Tofa, Duha) kalıntıları ile farklı işlevleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmadaki dolaylılık işaretleyicilerinin anlatıldığı bölümde, Eski Doğu Türkçesinde *ermiş* bağ-fiiliyle gerçekleştirilen dolaylılığın bugün Türkiye Türkçesinde *imış* ve Saha Türkçesinde *ebit* ile devam ettiği; Türk lehçelerinin bir çoğunda (Altay, Hakas, Sarı Uygur) *-b turur* yapısından gelişmiş fiil çekim ekleriyle ve bu ekleri almış bağ-fiil parçacıkları ile; bunlar dışında kalan Türk lehçelerinde ise, Eski Türkçe *e(r)ken*'den gelişen şekillerle dolaylılığın işaret edildiği belirtilir. *E(r)ken* şekli ise vurgulama, hayranlık uyandırma ve dikkat çekme gibi işlevleri olan belîğ (rhetorical) parçacık olarak değerlendirilmiştir.

Johanson'un yazısıyla konu ve içerik bakımından benzeşen diğer bir çalışma da Duha Türkçesi üzerinde yoğunlaşan yazıları ile tanıdığımız Elisabetta Ragagnin'in *Turco-Mongolic relations: the case of particles* adlı yazısıdır. Çalışmada, Türk-Moğol dil ilişkileri düzleminin bir kanadında, Sayan Türkçesinin "tayga" grubu içinde Tofaca ile birlikte değerlendirilen, yazı dili olmayan Tuva Türkçesinin Toju varyantı ile *-Tere-Köl, Buryatya (Soyot) bölgelerindeki bazı varyantlar ile dilbilimsel olarak ilişkisi olduğu belirtilen-* Duha Türkçesi; diğer kanadında ise Halha-Oyrot ve Buryat dil özellikleri gösteren tartışmalı bir Moğol dili varyantı Darkhat yer almaktadır. Ragagnin, yazısında, Duha Türkçesinde *iyök* (< \*er-+-JÖK) ve Darkhat Moğolcasında *-asən* (< \*a- +(U)gsan) şeklinde kullanılan iki bağ-fiil parçacığının kesinleştirme ifade ettiğini ve bu iki yapının örtüşen özellikler gösterdiğini örnekler üzerinden delillendirmektedir.

Eserde, birleşik fiillerin gramatikleşme süreçlerinin nasıl geliştiği, gramatikleşme ile birlikte değişen semantik dallanmaların nasıl olduğu gibi konular üzerinde durulduğu görülür. Bunlardan ilki, Ahmet Aydemir tarafından Tuva Türkçesinde (*fiil+fiil*) yapısındaki yardımcı fiillerin incelendiği *Zu Postverbalverbindungen im Altai-Tuwinischen* adlı çalışmadır. Altay Tuvacasında *asıl fiil* + *-p/-A;-y* + *yardımcı fiil* kuruluşundaki gramatikleşmiş birleşik fiil yapısının incelendiği çalışmanın bütüncesini, Batı Moğolistan'daki Bayan Ölgü aymağından Erika Taube tarafından derlenmiş ve yazıya geçirilmiş olan masal metinleri oluşturmaktadır. Yazısında, bu tür gramatikleşmiş fiillerin Türkçenin fiil sistemi içindeki yapısal ve tipolojik özellikleri üzerinde duran, sentaktik ve semantik olarak ne tür işlevleri yerine getirdiğini sorgulayan araştırmacı, bu yapıdaki fiillerin işlevlerini de kılınış, zaman-görünüş ve çekimlenmişlik açısından incelemiştir.

Ol'ga Şagdurova, *Vergleichende Analyse der Semantik des Verbs tur- 'steben' im hakassischen und in den anderen südsibirischen Türksprachen*, "Hakasçada ve diğer Güney Sibirya Türk Dillerinde dur- fiilinin Semantiğinin Karşılaştırmalı Analizi" yazısıyla, Güney Sibirya Türk dili alanının söz varlığını gösteren sözlüklerin eksikliğine dikkat çeker. Bu çalışmada temel olarak *tur-* "ayakta dur-" fiilinin çok anlamlı kullanımı ve diğer Güney Sibirya Türk lehçeleriyle soruşturma yoluyla Tuva, Hakas, Şor da karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Hakasça ile akraba olan bu dillerdeki anlamsal örtüşmeyi ortaya koymayı amaçlayan çalışma, *tur-* fiilini, dokuz anlam etrafında incelemiştir. Bunlardan ilki bütün Türk dillerinde asıl anlam olarak "ayakta dik durumda olmak" ve ardından da "bulunmak bir yerde olmak; var olmak, yaşamını sürdürmek; bir yerde yaşamak; duraklamak, yürürken

durmak; kalkmak, uyanmak, problem olarak önünde durmak, bir şeyin ederi olmak, bir şeye değer olmak, bir şeyi hak etmek, bir şeye mal olmak” şeklindedir. Bu kullanımların dışında *söske tur-* (Hak.) “sözünde durmak” anlamındaki *sös tut-* (Hak.) “sözünü tutmak”; *alnına tur-//üçün tur-* (Şor) “birisi için hayatını tehlikeye atmak, birini kayırmak” şeklinde örneklendirilen fiilin deyim olarak kullanımlarına da dikkat çekilmiştir.

*Die perzeptive Verb form -AdIr im Tuwinischen* adıyla Bajlak Oorżak tarafından Tuvacada istem dışı oluşmuş algılama fiil şekli *-AdIr* yapısının ele alındığı çalışmada, bir çok Türk dili alanında [*-AdIr (Tuva, Tofa), -At (Altay), -AdI (Hakas ve Azerbaycan Türkçesi ağızları, Çulım), -T (Çuvaş)*] bildirme kipi görevinde kullanılan *tur-* fiilinin gramatikleşme sürecinde eksilmeye bağlı olarak uğradığı biçimsel değişimlere vurgu yapılmış ve *-AdIr* yapısının Tuvacadaki kullanımlarına dikkat çekilmiştir. İncelemesinde, *-AdIr* yapısının işlevleriyle ilgili olarak şimdiye kadar öne sürülen birbirinden farklı görüşler olduğunu ifade eden araştırmacı; bu yapının günlük dilde ve edebî dilde ayrı ayrı değerlendirilmesi sonucuna ulaşmıştır. Güney Sibiryâ Türk lehçelerinde diğer Türk lehçelerine kıyasla çok daha çeşitli fiil birleşmelerinde görülen gramatikleşme süreciyle birlikte bu sürecin ürettiği yapısal ve işlevsel çeşitliliğe dikkat çeken bir çalışmadır.

Monika Rind-Pawłowski, *Pragmatische Funktionen des Akkusativs bei der Redeiedergabe im Schorischen* adlı yazısında; 2004 yılında, Taştagol ve Üst-Anzas bölgesindeki saha çalışmasıyla elde ettiği verileri temel alarak, Şorcada, tekrarlanan konuşmalarda yer alan akuzatifin pragmatik fonksiyonlarını incelemiştir. Araştırmacı yazısında, az sayıda konuşura sahip olan bütün dillerde olduğu gibi Şorcada da bir değişim sürecinin devam etmekte olduğunu, baskın dil Rusça etkisiyle Türkçe yapıların bir sonraki nesil tarafından kullanılmaz olacağı endişesini dile getirmektedir. Çünkü, şu anda konuşan neslin sadece Rusçaya kolay bir şekilde aktarılabilircek yapıları kullanmayı tercih ettiklerini, bu durumun kelimeyle sınırlı olmayıp, kelime grupları ve cümle ile süregelen bir değişimi tetiklediğini; Şorcadaki dolaylı aktarım yapılarının neredeyse sadece birkaç kişi tarafından kullanıldığını ifade eder, bu söyleminde, diğer bir deyişle, dil ölümünün başladığı birçok dilde gerçekleşen “basitleşme” sürecini de işaret etmektedir.

Alisa V. Esipova, *Varianten und Veränderungen von Wortbildungsaffixen im Schorischen* başlıklı yazısında, Şor Türkçesinde yapım eklerinin eklenmesi sırasında geçirdikleri fonolojik süreçlere bağlı varyantlaşmaları anlatmıştır. Şor Türkçesi üzerine yapılmış diğer bir çalışma da, *Nikolaj S. Urtegeşev'in Ejective and injective consonants in Shor: the substrate question* adlı çalışmadır. Bu çalışmada, Şor Türkçesinin ünsüz sisteminin Sibiryadaki diğer dillerden ve Şorca ile komşu olan dillerden farklı özellikler taşıdığı belirtilmiş, bu bölgede yapılan deneysel fonetik çalışmalarında ünsüz sisteminin; artikülasyon derecesi, gerginlik, uzunluk ve ses telleri aktivitesi zıtlıkları üzerine kurulmuş olduğu hatırlatılmış, sonuç olarak Şor Türkçesi için yukarıda sıralanan bu ölçütlere “gırtlak ve dil aktivitesi” zıtlığı da ilave edilmiştir.

Derlemede, Altay Türkçesi üzerine iki müstakil çalışma mevcuttur. Bunların ilki Alena R. Tazranova'nın *Zu einigen altaitürkschen synthetischen Verbformen* adlı Altay Türkçesindeki bazı sentetik fiiller üzerine yaptığı incelemedir. Altay Türkçesindeki bazı sentetik fiil yapılarının ele alındığı bu çalışmada, *-p zarf-fiil + tur-* kuruluşundaki birleşik fiillerin bu gruptaki en önemli birleşik fiil yapısını oluşturduğu ifade edilir. Türk dili ile ilgili

gramerlerde sadece zaman (temporal) şekillerinin gösterildiği oysaki çok sayıda analitik şekil ve analitik sentetikleşmiş şekillerin de bulunduğu dikkat çekilmiştir. Araştırmada bir bütün olarak, *-AdIrI*, *-ptIr*, *-tran*, *fiil+p turgan/catkan/oturgan/cürgen* yapılarının kullanım özellikleri ile işlevleri örneklerle açıklanmış, bu yapıların zaman, görünüş ve kip olarak kullanımları anlatılmıştır.

İkincisi de, Ayana A. Ozonova'nın kaleme aldığı *Modale Konstruktionen mit der Semantik der Notwendigkeit im Altaitürkischen* adlı çalışmadır. Ozonova bu yazısında Altay Türkçesindeki gereklilik yapısının semantiği ve modal yapılarla ifadesinin, işlevsel farklarının, zorunluluk ve gereklilik arasındaki sınırlarını örneklerle göstermiştir. Her iki çalışmanın da Altaycanın doğal konuşuru olan uzmanlarca yapılmış olmasının, çalışmada incelenen yapıların kullanımının, işlevlerinin “yerinde ve ayırt edici nitelikte anlatılması ve anlaşılması bakımından çalışmayı daha da ayrıcalıklı kıldığını belirtmeliyim.

Güney Sibirya Türk lehçelerinin Kıpçak grubu Türk lehçeleriyle olan bağlantısını ele alan iki yazıdan ilki olan Saule Tažibaeva'nın *Polypredicative constructions of cause and consequence in Kazakh compared with Altay Turkic and Tuwan* adlı yazısında, Altayca ve Tuvacadaki sebep ve sonuç bildiren çok yüklemli yapılar ile Kazakçadaki bu tür yapılar mukayese edilmiştir. Elena Tjunteševa tarafından yapılan *Pharaseologische Parallelen in den Türksprachen Südsibiriens, im Kasachischen und Kirgisischen* adlı ikinci çalışma ise, Kazakça ve Kırgızcadaki deyimler ile Güney Sibirya Türk lehçelerindeki deyimlerin karşılaştırılması üzerinedir.

Sonuç olarak bu derleme, Güney Sibirya Türk dili alanıyla ilgili bir bilgiye sahip olan ve olmayan bir dil araştırmacısına fonetikten leksikolojiye ve semantiğe kadar uzanan dilin çeşitli düzlemlerinde yeni ve ilgi çekici bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmaları inceleyenler, Güney Sibirya Türkçesinin Genel Türkçe içindeki yerini, diğer Türk lehçeleriyle ve Moğolcayla olan ilişkilerine dair bağlantılarını, Eski Türkçe ile bu bölgenin dil ilişkisini kavrayabilir ve bütün bunları yaparken izini sürmek istediği yeni bir konu da keşfedebilir. Güney Sibirya Türk dili alanı ile ilgili bir tür el kitabı niteliğinde olan ve okuyucusuna yeni çalışma konuları ilham eden eserde araştırmacıların yazıları kadar kaynakçaları da oldukça ufuk açıdır.

## Açıklamalar

<sup>1</sup> Bunlardan bazılarına örnek verecek olursak: Anderson, Gregory D, (2004) *Auxiliary Verb Constructions in Altai-Sayan Turkic*, Wiesbaden: Harrosowitz; Aydemir, İbrahim Ahmet (2009) “Altay Tuvaları-Altaylarda Unutulmuş Bir Türk Halkı”, *Bilgi* Kış/sayı 48: 1-12; Erdal, Marcel -Nevskaya, Irina (eds.), (2006) *Exploring the Eastern Frontiers of Turkic*, Wiesbaden: Harrosowitz; Erdal, Marcel; Nevskaya, Irina; Nugteren, Hans; Rind-Pawłowski, Monika (2013) *Handbuch des Tschalkantürkischen, Teil 1: Texte und und Glossar*, Band 1, Harroswitz Verlag, *Turcologica* 97/1; Johanson, Lars (2004) “Güney Sibirya Türkçesinde Adlar ve Sıfatlar” (çev. Sema Aslan Demir) , *Bilgi* / Bahar / 2004 sayı 29: 1-27. Ragagnin, Elisabetta (2011), *Dukhan, a Turkic variety of Northern Mongolia, Description and Analysis* Harrosowitz Verlag, Wiesbaden; Selyutina, I. Ya., (1998), *Kumandinskiy Vokalizm Eksperimentalno-fonetičeskoe issledovanie*, Novosibirsk.